

ปริทัศน์ประวัติศาสตร์อารมณ์ Review on the History of Emotions¹

ภาคิน นิมมานนรวงศ์

Phakin Nimmanorrawong

นักศึกษาระดับปริญญาโท ภาควิชาประวัติศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

¹ บทความชิ้นนี้พัฒนามาจากรายงานในวิชาประวัติศาสตร์
วัฒนธรรม (ป. 707) ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้เขียนขอขอบคุณอาจารย์วิศรุต พึ่งสุนทร ที่ให้คำปรึกษาและแนะนำ
ให้ผู้เขียนได้รู้จักกับการศึกษามิติทางอารมณ์ในประวัติศาสตร์

บทคัดย่อ

อารมณ์ (Emotions) เป็นพื้นที่หนึ่งของการศึกษาทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์หลายแขนงมาโดยตลอด กระนั้น อารมณ์เพิ่งได้รับความสนใจในฐานะประเด็นของการศึกษาประวัติศาสตร์ในโลกตะวันตกเมื่อราวทศวรรษที่ 1970 เท่านั้น อย่างไรก็ตาม งานประวัติศาสตร์ก่อนหน้านี้จะสนใจมิติทางอารมณ์อยู่บ้าง แต่อารมณ์ไม่เคยเป็นประเด็นใหญ่หรือเป็นแกนกลางที่นักประวัติศาสตร์ก่อนหน้านี้ศึกษาค้นคว้า หรืออย่างน้อยที่สุด ก็ไม่ใช่คำสำคัญที่นักประวัติศาสตร์เลือกใช้อธิบายงานเขียนของตนเอง

บทความชิ้นนี้มีเป้าหมายเพื่อศึกษาความเป็นมาของกระแสการศึกษาประวัติศาสตร์อารมณ์ หรือที่เรียกกันว่า ช่วงเปลี่ยนผ่านของการศึกษาอารมณ์ในประวัติศาสตร์ (Emotional turn in History) และมุ่งแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของประวัติศาสตร์อารมณ์ผ่านงานเขียนหลักๆ ของนักประวัติศาสตร์แนวหน้าของการศึกษาประวัติศาสตร์อารมณ์ 4 คน ได้แก่ ปีเตอร์ เอ็น. และแคโรล สเตียร์นส์ (Peter N. & Carol Stearns) วิลเลียม เรดดี (William Reddy) และ บาร์บารา รอสเซนไวน์ (Barbara Rosenwein) เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์แขนงใหม่นี้ อันจะช่วยเปิดโลกทัศน์ของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยให้กว้างขวางขึ้นได้

คำสำคัญ: อารมณ์, ประวัติศาสตร์, วิวิธวิทยา, ประวัติศาสตร์อารมณ์

Abstract

Since the 1970s, Emotions has significantly been developed and regarded by several western historians as the newest object of historical studies. One cannot conclude that, however, many of previous historical literatures did not take an interest in human's emotional dimension at all, but emotions itself have never been the main issue of the early historical investigations. This article examines the background and the recent tendency of the history of emotions, or so called "the Emotional turn in History", and also indicates the crucial theses and critical arguments in terms of the historical methodology of emotions among the four considerable historians of emotions including Peter N. Stearns, Carol Stearns, William Reddy, and Barbara Rosenwein. Another aim of this paper is to pave the way for Thai researchers and historians who are interested in or would like to take their first step into this dramatically expanding field of history.

Keywords: Emotions, History, Methodology, History of Emotion

1. เกริ่นนำ

ในนวนิยายขนาดสั้นเรื่อง *Clisson and Eugenie* นโปเลียน โบนาปาร์ต จักรพรรดิผู้ปกครองฝรั่งเศสในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 ได้เล่าเรื่องโศกนาฏกรรมความรักของคลิสซง อดีตนักรบผู้เก่งกาจ ผู้ต้องไปออกรบอีกครั้งด้วยความกระอักกระอ่วนใจว่าสิ่งใดคือสิ่งที่เขาต้องการจริงๆ ระหว่างเกียรติของชายชาติทหารกับความรักที่มีให้ภรรยาของเขาอย่างเออเมนี ในสมรภูมิกลิสซงต้องพบความจริงที่โหดร้ายว่า เออเมนีไม่ได้คิดถึงเขาอีกต่อไป ไม่มีจดหมายจากเธอส่งมาถึงเขาอีก ชาวคราวทั้งหลายหายไปพร้อมๆ กับศัตรูหัวใจที่เขาเองเป็นคนส่งให้ไปติดต่อกับเธอท้ายที่สุด เขาจึงตัดสินใจเขียนจดหมายฉบับสุดท้าย เป็นจดหมายลาตาย ก่อนรุดหน้าไปยังสนามรบ เขาเขียนว่า

“ความทรงจำเหล่านี้ฉีกทั้งดวงใจข้า
เป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย ขอให้เจ้าจงใช้ชีวิต
อย่างมีความสุข มิต้องคิดถึงคลิสซงผู้เคราะห์
ร้าย จมพิศนุตรของข้า และขอให้พวกเขา
มิได้ครอบครองดวงวิญญาณอันรุ่มร้อนของ
บิดาข้าผู้ตกเป็นเหยื่อของชายชาติ
เกียรติยศ ศักดิ์ศรี และความรัก”²

² “The memory of this is tearing my heart to pieces. May

สำหรับคลิสซง ความเป็นชายชาตรีและเกียรติยศ ศักดิ์ศรี อันเป็นคุณธรรมสำคัญของนักรบหรืออัศวิน ไม่ได้มีชัยอย่างเด็ดขาดเหนือคุณค่าของความรัก เพราะอย่างน้อยที่สุด เขาก็ตกเป็นเหยื่อผู้เคราะห์ร้ายของสิ่งเหล่านี้พอๆ กัน เราอาจตีความง่าย ๆ ได้ว่าการเป็นเหยื่อของความรักก็คือการถูกคนรักหักหลัง ทว่าหลุมพรางเริ่มแรกที่ทำให้เขา “ตก” เป็นเหยื่อ ก็คือความขัดแย้งระหว่างชุดคุณค่าของอารมณืความรู้สึกของ “ชายชาตรี” และ “เกียรติยศศักดิ์ศรี” ที่สังคมฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 17-18 ให้ค่ากับอารมณืความรู้สึกที่แท้จริงของมนุษย์อย่างเช่น “ความรัก” มากกว่า

ความไม่ลงรอยข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แม้ในยุคสมัยของการปกครองที่ได้รับขนานนามว่าเป็น ช่วงเวลาแห่งการลบล้างอารมณืความรู้สึกอ่อนไหว (the Erasure of Sentimentalism)³ “อารมณื” ก็ยังคงสอดประสานเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์อย่างเลื่องไม่ได้ และแม้แต่ตัวผู้ปกครองอย่างนโปเลียน โบนาปาร์ต ผู้สะท้อนเรื่องราวชีวิตของเขาออกมาในบทประพันธ์ชิ้นนี้ ก็ไม่เคย

you live happily, and think no more about unhappy Clisson! Kiss my son for me. May they not possess their father's passionate soul; otherwise like him they will only fall victim to men, glory and love”; Napoleon Bonaparte, *Clisson and Eugenie*, trans. Peter Hicks. (London: Gallic Books, 2009), 30.

³ ดูคำอธิบายได้ใน William Reddy, *The Navigation of Feelings: A Framework for the History of Emotions*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2001), 199-208.

เป็นอิสระจากความอ่อนไหวทางอารมณ์ของตนเองแต่อย่างใด ระบบที่อาจจะกัดทับอารมณ์รู้สึกบางประเภทของมนุษย์เอาไว้ อาจประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่ถึงที่สุดมิติทางอารมณ์ ก็เป็นส่วนหนึ่งของเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในชีวิตผู้คนเสมอ มา ไม่เว้นกระทั่งในประวัติศาสตร์การเมืองหรืออัตชีวประวัติผู้นำทางการเมือง ซึ่งเป็นงานเขียนที่เป็นที่นิยมสำหรับนักประวัติศาสตร์ อาชีพในยุคศตวรรษที่ 18

ภายใต้มโนทัศน์ของการศึกษาประวัติศาสตร์ที่เป็นวิทยาศาสตร์ หรือการเล่าประวัติศาสตร์ “อย่างที่เกิดขึ้นจริงๆ” (*wie es eigentlich gewesen*)⁴ ประวัติศาสตร์ของผู้นำทางการเมือง กลับไม่เคยปราศจากแง่มุมทางอารมณ์ เรื่องราวของผู้นำผู้ยิ่งใหญ่ที่นำทัพจับศึกไปปราบอริศัตรูมากมาย ล้วนเกี่ยวโยงกับความอึกเขมและกล้ำหาญ ขณะที่ความหวาดกลัวที่มักไม่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าของวีรบุรุษหลายๆ คน ก็สะท้อนให้เห็นมุมกลับของการจัดการอารมณ์บางชนิดไปตามที่สังคมที่วีรบุรุษและผู้เขียน

⁴ ประโยคนี้ปรากฏอยู่ในงานของเลโอโพล ฟอน รังเคอ (Leopold von Ranke) กระนั้นก็มีข้อถกเถียงอยู่มากถึงความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความหมายของมัน เพราะมีแนวโน้มว่าลูกศิษย์ของรังเคอในช่วงเวลานั้น จะตีความหมายของประโยคดังกล่าวเกินเลยไปกว่าที่มันเป็น ดูข้อถกเถียงเบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้จาก Daniel Woolf, *A Global History of History*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), 371-374.

ประวตัสตรัของวรับรุขะเหล่านัันให้คูนค่า ความไม่เกรงกลัวต่อ ภัยันตรายใดๆ มัใชัภาพทังหมตของผู้นำทางการเมืองทึเป็นเพียข มนุษย์ เหตุเพระการเกบข้มความกลัวไม่เคยเป็นลัิงเดีวกับ ความ ไม่กลัว เช่นเดีวกับทึการไม่แสดงออกว่ารัก ไม่ได้หมายความว่า ไม่ “รู้ลััก” รัก

ประเดันจึ้งไม่ได้ยู่ทึว่า ท้ามกลางสายธารอันยาวนานของ การศัษาประวตัสตรั อาร์มณั “ม็อย” จรั้งหร็อยไม่ กลับกัน ทัง ทึอาร์มณัเป็นส่วนหนึ่ของมนุษย์ และส่วนหนึ่ของประวตัสตรั ของมนุษยชาติโดยรวม เหตุใดมันจึ้งไม่เคยเป็นประเดันสำคัญ ของการศัษาประวตัสตรัมาก่อนเลย จนกระทั่งราวทศวรรษ ทึ 1970-80⁵ เท่านั้น ในแง่นี้ การกลับไปทบทวนลั้นทางความ เป็นมาของประวตัสตรัอาร์มณัจึ้งเป็นเรื่งสำคัญเพระไม่มี ประวตัสตรัแขนงใดทึเกดขั้นล่อยๆ อย่างไร้รากทำนองเดีวกัน รากฐานหร็อบรบิททึส่งผลให้เกดการก่อตัวของชนบการศัษา ประวตัสตรัแต่ละแนวทาง เป็นปัจจุัยสำคัญอย่างยั้งสำหรับการ เข้าใจมั่นในภาพรวม

เป้าหมายของบทความขั้นนี้ ค็ือการแสดงให้เห้นทึมาทึ ไปของประวตัสตรัอาร์มณั ทังยังมุงแสดงวาทะเชิงวรัวทยา ของการศัษาประวตัสตรัทึเน้นศัษาอาร์มณัความรู้ลัักเป็น หลัค ผ่านงานเชียนสำคัญของนักประวตัสตรัแนวหน้าของการ

⁵ William Reddy, “Historical Research on the Self and Emotions,” *Emotion Review* 1, 4 (October 2009), 302-315.

ศึกษาประวัติศาสตร์อารมณ์ 4 คน ได้แก่ ปีเตอร์ เอ็น. และแคโรล สเตียร์นส์ (Peter N. & Carol Stearns) วิลเลียม เรดดี (William Reddy) และ บาร์บารา รอสเซ็นไวน์ (Barbara Rosenwein) เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์แขนงใหม่นี้ อันจะช่วยเปิดโลกทัศน์ของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยให้กว้างขวางขึ้นได้

2. ความเป็นมา ของประวัติศาสตร์อารมณ์

ในขณะที่อารมณ์แทบไม่เคยเป็นประเด็นที่นักประวัติศาสตร์สนใจมาก่อน ทว่าหลักฐานที่ปรากฏชัดในศตวรรษนี้ก็คือ สถาบันการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์อารมณ์ไม่ใช่สิ่งที่ไกลหูไกลตาในโลกตะวันตกอีกต่อไป⁶ อันที่จริง เสียแต่เรียกครั้งแรกๆ ในหมู่นักประวัติศาสตร์ ให้พวกเขาหันมาสนใจศึกษาอารมณ์ความรู้สึก ปรากฏอยู่ในงานเขียนของลูเชียง แฟบวร์ (Lucien Febvre) นักประวัติศาสตร์ชื่อดังชาวฝรั่งเศสหนึ่งในแกนนำยุคแรกของสำนักประวัติศาสตร์ที่เรียกกันว่า Annales School ในช่วงต้นทศวรรษ 1940 แฟบวร์เสนอผ่าน

⁶ Erin Sullivan, "The History of Emotions: Past, Present, and Future," *Cultural History* 2, 1 (2013): 93-102.

งานเขียนเรื่อง *Sensibility and history: How to reconstitute the emotional life of the past*⁷ ว่า ถึงเวลาแล้วที่นักประวัติศาสตร์จะต้องหันมาสนใจศึกษามิติทางอารมณ์ ทว่า อารมณัในความหมายดังกล่าวมีนัยแตกต่างจากอารมณ์ของนักประวัติศาสตร์ในยุคสมัยถัดมาอย่างสิ้นเชิง และข้อเสนอของแฟบวร์นำมาสู่วิวาทะมากมายในหมู่นักประวัติศาสตร์เอง

ก่อนอื่น ต้องเข้าใจว่า บริบททางสังคมของประวัติศาสตร์ Annales School และแฟบวร์เองนั้น เกิดขึ้นท่ามกลางสถานการณ์ทางการเมืองที่ระส่ำระสายอย่างหนักจากผลของสงครามขณะเดียวกัน ในแง่วิธีวิทยา Annales School ก็ถือกำเนิดจากการวิพากษ์วิจารณ์แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ในช่วงเวลา ก่อนหน้านั้น ที่ยึดติดอยู่กับประวัติศาสตร์การเมืองและประวัติศาสตร์ของมหาบุรุษ (Great Men) ซึ่งเน้นการศึกษาเอกสารชั้นต้นที่มีลักษณะเป็นทางการ ทั้งยังมองการศึกษาประวัติศาสตร์ว่าเป็นการเล่าเรื่องราวผ่านเอกสารหลักฐานที่มีอยู่ โดยนักประวัติศาสตร์ต้องทำตัวรวากับหุ่นที่มีความคิด แต่ไร้จิตใจหรืออารมณ์ จนอาจกล่าวได้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ในช่วงดังกล่าว เป็นเรื่องความเป็นเหตุเป็นผล (Rationality) และความเป็นกลาง (Objectivity) อย่างเต็มที่ มากกว่าจะเกี่ยวโยงกับอารมณ์ความ

⁷ Lucien Febvre, "Sensibility and history: How to reconstitute the emotional life of the past," in eds. Peter Burke, *A new kind of history: From the writings of Febvre*, (New York, NY: Harper & Row Publishers, 1973), 12–26.

รู้สึกของสิ่งที่ถูกศึกษา หรือแม้กระทั่งกับตัวนักประวัติศาสตร์เอง
ข้อโต้แย้งของ Annales คือประวัติศาสตร์ที่หมกมุ่นอยู่กับ
เรื่องราวของชนชั้นนำและเอกสารที่เป็นทางการดูจะไม่เพียงพอ
อีกต่อไป พวกเขาเสนอให้นักประวัติศาสตร์หันมาศึกษาประวัติศาสตร์
ที่ทำความเข้าใจสังคมโดยรวม ว่ามีความสัมพันธ์หรือมี
โครงสร้างหน้าที่ร่วมกัน (Collective Function) ในเชิงเศรษฐกิจ
และสังคมวัฒนธรรมอย่างไร นักประวัติศาสตร์สกุล Annales
กลุ่มแรกๆ อย่าง แพบวร์และมาร์ค บลอค (Marc Bloch) ได้
ริเริ่มศึกษาประวัติศาสตร์ในแนวทางที่พวกเขาเรียกว่า “จิตวิทยา
ทางประวัติศาสตร์” (Historical Psychology) ซึ่งได้รับอิทธิพล
จากมิตรสหายนักจิตวิทยาและนักปรัชญาชาวฝรั่งเศสหลาย
คน ไม่ว่าจะเป็น ชาร์ลส์ บลองเดล (Charles Blondel) อองรี
วัลลง (Henri Wallon) และ ลูเชียง เลวี-บรูห์ (Lucien
Lévy-Bruhl)⁸ พวกเขาย้อนกลับไปดูเอกสารชั้นต้นที่เกี่ยวข้องกับ
ชีวิตผู้คนจำนวนมาก อย่างเช่น เอกสารเชิงประชากร อัตราการ
หย่าร้าง หรือแม้แต่บันทึกประจำวันของคนทั่วไป และหยิบยืม
มโนทัศน์เรื่อง ความรู้สึกนึกคิด (Mentalities) ที่มีนัยถึงความ
ล้าหลัง แตกต่าง และสภาวะมูลฐาน (Primitive) ของผู้คนใน
อดีตที่ห่างไกล มาใช้เป็นแกนหลักในการเขียนประวัติศาสตร์

⁸ Peter Burke, *History and Social Theory*, (Ithaca, New York: Cornell University Press, 1992), 114-115.

ปีเตอร์ เบิร์ก (Peter Burke) ตั้งข้อสังเกตว่า ความสำเร็จของการศึกษาประวัติศาสตร์ของความรู้สึกนึกคิด ทำให้นักประวัติศาสตร์สกุล Annales นี่ห่างออกจากการศึกษาทางจิตวิทยา ไปสู่การศึกษาทางมานุษยวิทยามากขึ้นเรื่อยๆ⁹ อย่างไรก็ดี นี่ไม่ได้ปฏิเสธคุณูปการของจิตวิทยาที่มีต่อพื้นฐานทางวิชาการของแฟบวร์เอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อพิจารณาถึงข้อเสนอของเขาในการเรียกร้องให้นักประวัติศาสตร์หันมาสู่การทำ ความเข้าใจมิติทางอารมณ์มนุษย์ กระนั้น เราต้องเข้าใจข้อเรียกร้องของแฟบวร์ให้ลึกซึ้งกว่าจะกล่าวเพียงง่ายๆ ว่าแฟบวร์คือนักประวัติศาสตร์คนแรกที่หันมาศึกษาประวัติศาสตร์อารมณ์จริงๆ

ข้อเรียกร้องของแฟบวร์มีที่มาจากการโต้แย้งงานเขียนชิ้นสำคัญของโยฮัน ฮุยซิงก้า (Johan Huizinga) เรื่อง *The Waning of the Middle Ages*¹⁰ ที่กล่าวถึง ลักษณะความเป็นเด็กในยุคกลาง ที่พุ่งพล่านไปด้วยอารมณ์ความรู้สึก แฟบวร์โจมตีว่าฮุยซิงก้ามองอารมณ์ในแง่ดีเกินไป และไม่เข้าใจว่าอารมณ์เป็นเรื่องของความอันตรายและความคึกคะนอง (Extravagance) เสมอ สำหรับเขา ความแตกต่างอยู่ที่ว่าในบางยุคสมัยมีวิธีการ

⁹ Ibid., 115.

¹⁰ Johan Huizinga, *The Waning of the Middle Ages*, (New York: Dover Publications, 2013).

ในการจัดการกับอารมณ์ได้ดีกว่ายุคสมัยอื่นๆ¹¹ พุดอีกแง่หนึ่ง ความเข้าใจเกี่ยวกับอารมณ์ของแฟบวร์อยู่บนพื้นฐานของความเชื่อแบบชั่วคราวข้ามระหว่างอารมณ์และเหตุผล และมองความคึกคะนองของอารมณ์เชื่อมโยงกับลักษณะของความเลวร้ายของสังคม อย่างเช่นที่เกิดขึ้นยุคกลาง หรือแม้แต่ในยุคที่ระบอบฟาสซิสต์ของเยอรมันและอิตาลีกำลังเรืองรองระหว่างช่วงชีวิตของเขาเอง ฉะนั้น หน้าที่ของนักประวัติศาสตร์สำหรับแฟบวร์ จึงต้องชี้ให้เห็นเงื่อนไขที่แตกต่างกันในการจัดการกับอารมณ์ความรู้สึกและความไม่เป็นเหตุเป็นผลเหล่านี้ในแต่ละช่วงเวลา เพื่อเปิดโอกาสให้ “ระบบ” ที่เป็นเหตุเป็นผลกว่าเกิดขึ้นมาได้ ข้อเรียกร้องให้ประวัติศาสตร์หันมาสนใจอารมณ์เช่นนี้จึงวางอยู่บนฐานของการเข้าใจอารมณ์แบบจิตวิทยา ที่มองว่าอารมณ์เป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ที่อยู่ตรงข้ามกับเหตุผลประวัติศาสตร์การเมืองแบบเดิมที่ไม่สนใจอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ผู้เป็นตัวขับเคลื่อนประวัติศาสตร์ จึงเป็นประวัติศาสตร์ที่แห้งแล้งและละเลยหัวใจขั้นมูลฐานของความเป็นมนุษย์ไปอย่างที่รอเซินไวน์สรุปไว้ว่า “สำหรับแฟบวร์ อารมณ์ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของชีวิตที่มีอารยธรรม ทว่ามันสำคัญยิ่งต่อการดำรงอยู่ของเรา”¹²

¹¹ Barbara Rosenwein, “Worrying about Emotions in History,” *The American Historical Review* 107, 3 (June 2002): 821-845.

¹² *Ibid.*, 823.

ทำนองเดียวกัน งานชิ้นสำคัญของนอร์แบร์ท เอลิอาส (Norbert Elias) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน เรื่อง *The Civilizing Process: Sociogenetic and Psychogenetic Investigations*¹³ มักถูกอ้างอิงอยู่เสมอในฐานะหมุดหมายของการศึกษาอารบณ์ในทางสังคมวิทยาและประวัติศาสตร์ในยุคต่อๆ มา

ต่างจากข้อเสนอของแฟบวร์ เอลิอาสได้รับอิทธิพลโดยตรงจากคำอธิบายเชิงจิตวิทยาของซิกมุนด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ทำให้ข้อสรุปของเขามีความคล้ายคลึงกับข้อเสนอเรื่องซูปเปอร์อีโก้ (Super Ego) ของฟรอยด์เป็นอย่างมาก¹⁴ การค้นคว้าข้อมูลหลักๆ จากบรรดาหนังสือคู่มือมารยาทในช่วงเวลาต่างๆ นำไปสู่ข้อสรุปที่ทำทนายว่า อารยธรรมของยุโรปได้ผ่านช่วง

¹³ Norbert Elias, *The civilizing process: Sociogenetic and psychogenetic investigations*, tr. Edmund Jephcott, (Oxford, UK: Blackwell Publishers, 1939).

¹⁴ อย่างไรก็ตาม ดี โรแบร์ต ฟาน เคียกเค่น (Robert van Krieken) อธิบายว่า เอลิอาสถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า ไม่ได้เข้าใจคอนเซ็ปต์เรื่องซูปเปอร์อีโก้ของฟรอยด์ดีพอที่จะนำมาใช้อธิบายชีวิตทางสังคมของผู้คนในช่วงเวลา ยาวนานขนาดนี้ ขณะที่เฮลมุท ค็อนิก (Helmut König) เสนอว่า ขณะที่ เอลิอาส มองแรงขับเคลื่อนทางอารบณ์ของมนุษย์อยู่ตรงข้ามกับความมีอารยธรรม ฟรอยด์กลับเห็นว่าแรงขับเคลื่อนภายในมนุษย์ เป็นพื้นฐานของอารยธรรมเสียมากกว่า; ดู Robert van Krieken, *Norbert Elias*, (London, New York: Routledge, 2005), 123-124. และ Helmut König, "Norbert Elias und Sigmund Freud: Der Prozeß der Zivilisation," *Leviathan* 21 (1993): 205-221 cite in Robert van Krieken, . Norbert Elias.

เวลาของการจัดการกับอารมณ์ความรู้สึกที่ไม่เหมาะสมให้พ้นที่
พ้นทางจากการแสดงออกเชิงพฤติกรรมและชีวิตประจำวันของ
มนุษย์ พุดอีกอย่างก็คือ ความละอาย (Shame) นั้นเอง คือ
สัญลักษณ์ของความมีอารยธรรม (Civility)

เอเลียสชี้ให้เห็นว่า กิจกรรมที่ถูกละทิ้งว่า สกปรก หรือ น่ารังเกียจ อย่างเช่น การจำกัดของเสียของร่างกายที่เคยกระทำอย่างเปิดเผยในช่วงยุคกลาง ก็ถูกหลบซ่อนไว้ในพื้นที่เฉพาะในศตวรรษที่ 17 ขณะเดียวกัน ความคิดเรื่อง “มารยาท” บนโต๊ะอาหาร ได้กลายเป็นวิถีปฏิบัติที่ผู้คนในแวดวงชนชั้นนำเริ่มให้ความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ¹⁵ ความละอายใจต่อความประพฤตินี้ไม่เหมาะสมกลายเป็นเครื่องชี้วัดความก้าวหน้าทางอารยธรรมของมนุษย์ ในทำนองเดียวกัน การควบคุมตัวเอง (Self-Restraint) และการเก็บกดปิดกั้นอารมณ์ความรู้สึกและความปรารถนาเพื่อที่จะได้มีอารยธรรมยิ่งขึ้น หรือพุดอย่างแพปเวิร์ก็คือ เพื่อที่จะมีระบอบที่เป็นเหตุเป็นผลยิ่งขึ้น ก็เป็นกระบวนการที่เลื่องไม่ได้

ข้อเสนอข้างต้นของทั้งแพปเวิร์และเอเลียส กลายเป็นรากฐานให้นักประวัติศาสตร์ที่หันมาศึกษาอารยธรรมในยุคต่อมาตั้งข้อถกเถียง วิพากษ์วิจารณ์ และพัฒนาต่อยอด อย่างไรก็ตามข้อเสนอว่า ความเปลี่ยนแปลงทางบริบทสังคมการเมืองในช่วงทศวรรษที่ 1970 มีผลอย่างยิ่งต่อการเริ่มทำทนายและตั้งคำถาม

¹⁵ Norbert Elias, *The civilizing process: Sociogenetic and psychogenetic investigations*.

กับคำอธิบายเกี่ยวกับมิติอารมณ์ข้างต้น ในเชิงวิชาการ เรดดีชี้ว่า การหันกลับมาทบทวนแง่มุมทางชาติพันธุ์ (Ethnographical Turn) โดยเฉพาะในหมู่นักมานุษยวิทยา การก่อตัวของประวัติศาสตร์ผู้หญิงและขบวนการสตรีนิยม ข้อเสนอที่ท้าทายของสำนักหลังโครงสร้างนิยมที่คัดค้านกับความคิดความเชื่อแบบคู่ตรงข้ามระหว่างอารมณ์และเหตุผล และมโนทัศน์เรื่องพื้นที่สาธารณะของฮาเบอร์มาส (Jürgen Habermas) ล้วนมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการขยายพื้นที่ของการศึกษาประวัติศาสตร์ให้กว้างออกไป¹⁶ และทำให้ตัวตน (Self) ของมนุษย์ ได้รับความสนใจจากบรรดานักวิชาการแขนงต่างๆ มากขึ้นเรื่อยๆ เหล่านี้คือข้อมูลของความเปลี่ยนแปลงเชิงวิวิธวิทยาของการศึกษาประวัติศาสตร์ที่หันเข้าหาตัวตนและอารมณ์ของมนุษย์โดยไม่มองมันอย่างจำกัดคับแคบ ในฐานะสิ่งที่จำต้องถูกปิดกั้นเพื่อความก้าวหน้า กลับกันประวัติศาสตร์อารมณ์ท้าทายว่าอารมณ์เป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ที่ดำรงอยู่ในทุกยุคสมัย ขณะที่กระบวนการเก็บกอดอารมณ์ด้วยวิธีการต่างๆ ก็เป็นเรื่องสากลทั่วไปเกินกว่าจะมองเป็นพัฒนาการทางอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ หรือเป็นช่วงเวลาของความก้าวหน้าของเหตุผลของมนุษย์

ในช่วงเวลานี้ ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับอารมณ์ในประวัติศาสตร์เปลี่ยนแปลงไป เกิดจาก

¹⁶ Ibid., 303-304. และดู William Reddy, "Against Constructionism: The Historical Ethnography of Emotions," *Current Anthropology* 38,3 (June 1997): 327-351.

ข้อเสนอของกลุ่มนักจิตวิทยาที่ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง กลไกของร่างกาย ความคิด และอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ รอ เซ็นไวน์ชี้ว่า¹⁷ งานชิ้นสำคัญที่มีผลอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจ มิติทางอารมณ์ในแง่จิตวิทยาและวิทยาศาสตร์ คือผลงานจำนวนมากของพอล เอ็กมัน (Paul Ekman) และวัลเลซ ฟรีเซน (Wallace V. Friesen)¹⁸ สองนักจิตวิทยาชาวอเมริกันที่ศึกษาการ แสดงออกทางอารมณ์ของผู้คนผ่านใบหน้า ทั้งสองสรุปว่า โดยทั่วไป มนุษย์แสดงออกอารมณ์พื้นฐาน (Basic Emotions) ได้ เพียง 6 รูปแบบ ได้แก่ ความสุข ความเศร้า ความรังเกียจ ความ ประหลาดใจ ความโกรธ และความกลัว ขณะที่อารมณ์อื่นๆ ที่ แตกต่างไปตามเงื่อนไขทางวัฒนธรรม คือการผสมผสานระหว่าง รูปแบบของอารมณ์ทั้ง 6 นี้ไว้ด้วยกัน พุดอีกอย่างก็คือดูเหมือน

¹⁷ Barbara Rosenwein, "Problems and Method in the History of Emotions," *Passions in Context: Journal of the History and Philosophy of the Emotions* 1 (2010): 2.

¹⁸ อาทิ Paul Ekman and Wallace V. Friesen, "Constant across Cultures in the Face and Emotion," *Journal of Personality and Social Psychology* 17, 2 (1971): 124-139; Paul Ekman and Wallace V. Friesen, *Pictures of Facial Affect*, (Palo Alto: Consulting Psychologists Press, 1976).

มนุษย์เราจะมีอารมณ์พื้นฐานร่วมกันเป็นสากลอยู่จำนวนหนึ่ง และแสดงออกมาผ่านใบหน้าของเราในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน ด้วยนั่นเอง

คุณูปการสำคัญของข้อค้นพบดังกล่าว คือการตอบโต้ความเชื่อแบบเดิมเกี่ยวกับอารมณ์ที่มักมองว่าอารมณ์อยู่ตรงข้ามกับเหตุผล กลับกันนักจิตวิทยาการรับรู้ (Cognitive Psychologist) เหล่านี้เห็นตรงกันว่า อารมณ์ไม่ใช่เรื่องของความรู้สึกเหตุไฉน แต่เป็นเรื่องของการทำงานของจิต (Mind) และร่างกายที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ (Perception) และการตัดสินใจคุณค่า (Judgment) ว่าในสถานการณ์หนึ่งๆ เราควรรู้สึกหรือแสดงออกอย่างไร ในแง่นี้ การแสดงอารมณ์จึงเป็นเรื่องของเหตุผลมากกว่าที่เรามักเข้าใจกัน กระนั้นก็ดี รอเซ็นไวน์ชี้ว่า ข้อบกพร่องสำคัญของข้อสรุปของนักจิตวิทยาเหล่านี้ คือการที่กักเอาถึงลักษณะความเป็นสากลและความเป็นปัจจุบันของอารมณ์ กล่าวคือ พวกเขาเชื่อว่า อารมณ์พื้นฐานของมนุษย์ทั้ง 6 ประการ เหมือนกันอย่างแน่นอน ตัดข้ามเวลาและสถานที่ ทั้งที่ความจริงแล้ว แม้แต่ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์เดียวกัน ก็ไม่ได้ถูกให้ค่าหรือกินความหมายถึงอารมณ์อย่างเดียวกันเสมอมา¹⁹

อีกด้านหนึ่ง ข้อค้นพบใหม่ๆ ของนักประสาทวิทยา (Neuroscientists) เกี่ยวกับภาวะยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงได้ หรือความสามารถในการปรับตัวและฟื้นฟูตัวเองของสมอง (Brain

¹⁹ Barbara Rosenwein, "Problems and Method in the History of Emotions," 13-14.

Plasticity)²⁰ ยืนยันข้อเท็จจริงว่า หากอารมณ์ของมนุษย์เกี่ยวข้องกับการทำงานของสมอง การปรับตัวของสมองเราที่รวดเร็วกว่าที่นักวิทยาศาสตร์เคยเชื่อกัน น่าจะมีส่วนอย่างมากที่ทำให้อารมณ์ของมนุษย์ตั้งแต่อดีตหลายล้านปีจนถึงปัจจุบันไม่เหมือนเดิม ขณะเดียวกัน อีกคำโต้แย้งหนึ่ง มาจากกลุ่มนักวิชาการที่สมานานทฤษฎีการสร้างสังคมทางสังคม (Social Constructionism) ที่เสนอไว้อย่างน่าสนใจว่า ไม่ใช่เพียงการแสดงออกทางอารมณ์ที่ถูกกำกับโดยวัฒนธรรม ทว่าความเข้าใจเกี่ยวกับอารมณ์หรือตัวอารมณ์ความรู้สึกเอง ก็เป็นผลผลิตสำคัญของสังคมวัฒนธรรมที่เราอาศัยอยู่เช่นกัน²¹

²⁰ ดูคำอธิบายเบื้องต้นเกี่ยวกับ Brain Plasticity ได้ใน Bryan Kolb, *Brain Plasticity and Behavior* (Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1995); หนึ่ง ประเด็นเกี่ยวกับความสามารถในการปรับตัวของสมอง ยังกลายเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับนักปรัชญาสมัยใหม่บางคนที่น่าสนใจประเด็นทางประสาทวิทยา ตัวอย่างเช่น แคเธอรีน มาลาบู (Catherine Malabou) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส ดู Catherine Malabou, *What should we do with our brain?*, (New York: Fordham University Press, 2008).

²¹ Barbara Rosenwein. "Problems and Method in the History of Emotions," : 5-10.

3. ปีเตอร์ และแคโรล สเตียร์นส์ กับข้อเสนอเรื่อง Emotionology

“อารมณ์เองมีองค์ประกอบของกระบวนการรับรู้ เป็นการผสมผสานด้วยความรู้สึกรู้สึก
แท้ๆ อันเป็นประสบการณ์อัตวิสัยขั้นพื้นฐานเข้ากับการรับรู้และการประเมินค่า”
- ปีเตอร์ เอ็น.สเตียร์นส์ และ แคโรล ซี.
สเตียร์นส์ (Carol Z. Stearns)²²

ในงานที่ปีเตอร์และแคโรล สเตียร์นส์ เขียนร่วมกัน เรื่อง *Emotionology: Clarifying the history of emotions and emotional standards* พวกเขาผนวกรวมเอาคำอธิบายเกี่ยวกับอารมณ์ 2 ชุดไว้ด้วยกัน ด้านหนึ่ง สเตียร์นส์ไม่ได้ปฏิเสธว่าอารมณ์เป็นเรื่องของความรู้สึกรู้สึกภายในตัวมนุษย์เอง เป็นความรู้สึกรู้สึกแท้ๆ หรือดิบๆ (Raw) ขณะเดียวกัน มนุษย์ก็ไม่ได้รู้สึกอย่างแยกขาดออกจากสภาวะแวดล้อมที่พวกเขาอาศัยอยู่ ทว่ามนุษย์จะรู้สึก

²² “[E]motion itself has a cognitive element, combining raw feeling—the “elementary subjective experience”—with judgment and perception”; Peter Stearns & Carol Z. Stearns, “Emotionology: Clarifying the history of emotions and emotional standards,” *The American Historical Review* 90 (1985): 813–836.

อะไรได้นั้น ขึ้นอยู่กับว่าพวกเขารับรู้และประเมินค่าสิ่งต่างๆ อย่างไร ในแง่หนึ่งจึงดูเหมือนอะไรที่มนุษย์ไม่สามารถรับรู้ผ่านกลไกทางความคิด ย่อมไม่สามารถทำให้มนุษย์รู้สึก ขณะที่อะไรที่มนุษย์ไม่ได้ให้ค่ากับมัน ก็ยากจะทำให้มนุษย์รู้สึกได้ด้วย

พวกเขาอธิบายไว้ในงานชิ้นดังกล่าวว่า งานประวัติศาสตร์ที่ศึกษามิติทางอารมณ์ในช่วงเวลาที่ผ่านมา สืบสนระหว่างอารมณ์ความรู้สึกจริงๆ ของมนุษย์ กับระบอบหรือมาตรฐานทางสังคมที่สังคมหนึ่งๆ มีต่ออารมณ์ของผู้คนทั่วไป สเติร์นส์พยายามไขความกระจ่าง (Clarifying) ให้กับประวัติศาสตร์อารมณ์และแสดงให้เห็นลักษณะสำคัญของการศึกษาอารมณ์ในประวัติศาสตร์ ด้วยการเสนอให้เราแยกแยะ มาตรฐานทางอารมณ์ออกจากอารมณ์ที่ผู้คนรู้สึกจริงๆ

มาตรฐานทางอารมณ์ หรือที่พวกเขาเรียกว่า “Emotionology” คือ “ทัศนคติหรือมาตรฐานที่สังคมหรือกลุ่มที่ระบุได้ภายในสังคมนั้นๆ ยึดมั่นเกี่ยวกับอารมณ์ขั้นพื้นฐานและการแสดงออกทางอารมณ์ที่เหมาะสม”²³ ขณะที่อารมณ์ หรือ “Emotion” เป็นเรื่องเชิงพฤติกรรม หรือเป็นปฏิสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนระหว่างปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้มนุษย์รู้สึกออกมา²⁴ ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่า ทุกสังคมมีมาตรฐานทางอารมณ์ของตัวเอง ต่อให้มันไม่

²³ Ibid., 813.

²⁴ Ibid.

ถูกพูดถึงหรือไม่ถูกแสดงออกมา²⁵

สำหรับสเตอร์นส์ มาตรฐานทางอารมณ์ที่ว่ามีส่วนกำกับ การแสดงอารมณ์จริงๆ ของมนุษย์ในสังคมหนึ่งๆ ในทางกลับกัน อารมณ์ของมนุษย์เองก็สามารถท้าทายต่อมาตรฐานทางอารมณ์ได้ด้วย ฉะนั้น หน้าตาของนักประวัติศาสตร์อารมณ์จึงไม่ใช่การอธิบายอารมณ์อย่างเลื่อนลอย ทว่าต้องเสาะหาประวัติศาสตร์ของมาตรฐานทางอารมณ์ในแต่ละสังคมให้พบ และแยกแยะให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมาตรฐานทางอารมณ์กับวิถีชีวิตทางอารมณ์ที่ผู้คนในแต่ละยุคสมัยแสดงออกมา

พวกเขาเห็นว่า สิ่งนี้นักประวัติศาสตร์ค้นพบได้จริงๆ ไม่ใช่อารมณ์ความรู้สึกแท้ๆ ของมนุษย์ แต่เป็นเพียง Emotionology หรือมาตรฐานทางสังคมเกี่ยวกับอารมณ์ที่ผู้คนรับรู้มากกว่า เพราะต้องยอมรับเสียก่อนว่า งานประวัติศาสตร์อารมณ์นั้นเกี่ยวพันอย่างมากกับสังคมและวัฒนธรรม ข้อมูลและหลักฐานที่นักประวัติศาสตร์ใช้จึงไม่อาจหลุดพ้นจากบริบทที่มันดำรงอยู่ในแง่นี้ เขายกตัวอย่างงานของนักมานุษยวิทยาอย่างฌ็อง บริกกส์ (Jean Briggs) ที่ใช้เวลาระหว่างมิถุนายน 1963 ถึงมีนาคม 1965 ในการลงพื้นที่ศึกษาชนเผ่าอุตูกู (Utkuhikhalingmiut) ในแคนาดา ข้อเสนอของเธอคือ สำหรับวัฒนธรรมเหล่านี้การปิดกั้นอารมณ์เป็นเรื่องที่ทรงคุณค่า เธอยกตัวอย่างหัวหน้าครอบครัวที่เธอไปอยู่ด้วย ว่าได้รับการยอมรับจากคนอื่นในเผ่าว่าเป็นคนดี

²⁵ Ibid., 814.

(Fine Person) เพราะไม่เคยแสดงอารมณ์โกรธ (*Never in Anger*) อันเป็นสัญลักษณ์ของความไม่เป็นมิตรออกมาเลย จนทำให้ผู้คนในเผ่าเคารพและเกรงกลัวเขาด้วยเหตุผลนี้²⁶ สเตียร์นส์ชี้ว่า สิ่งที่เราได้จากงานชิ้นดังกล่าว ไม่ใช่ข้อสรุปที่ว่า ชาวอูตกุไม่มีอารมณ์โกรธ หรือหัวหน้าครอบครัวผู้นั้นไม่เคยโกรธ กลับกัน เรา กล่าวได้เพียงว่าพวกเขา “คิด” เกี่ยวกับความโกรธอย่างไร และการไม่แสดงออกความโกรธคือรูปแบบหนึ่งของมาตรฐานทางอารมณ์ของวัฒนธรรมอูตกุ²⁷

ข้อโดดเด่นอย่างมากของความคิดเรื่อง Emotionology ของสเตียร์นส์ คือการแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของชุดคุณค่ามาตรฐานทางอารมณ์ในแต่ละยุคสมัย ซึ่งแน่นอนว่าท้าทายกับความคิดที่เชื่อว่า ยุคสมัยที่ศิวิไลซ์กว่าคือยุคที่ปิดกั้นอารมณ์ได้ดีกว่า สเตียร์นส์เน้นย้ำว่า มาตรฐานทางอารมณ์ของสังคมนั้น เกี่ยวข้องกับความเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานมากมายในประวัติศาสตร์ ขณะเดียวกัน มาตรฐานทางอารมณ์ก็ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ของพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์อื่นๆ นอกจากอารมณ์ความรู้สึกเองด้วย²⁸ กล่าวคือ ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ หรือ

²⁶ Jean Briggs, *Never in anger: portrait of an eskimo family*, (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1970), 46-48.

²⁷ Peter Stearns & Carol Z. Stearns, “Emotionology: Clarifying the history of emotions and emotional standards,”: 814.

²⁸ *Ibid.*, 831.

กระทั่งประชากรศาสตร์ ทำให้มาตรฐานทางอารมณ์หนึ่งๆ เปลี่ยนแปลงไป ตัวอย่างเช่น ความผูกพันระหว่างพ่อแม่ลูกในครอบครัวเดี่ยวได้รับการเน้นย้ำอย่างมีนัยสำคัญระหว่างช่วงเวลาของการพัฒนาสังคมทุนนิยมสมัยใหม่และการเติบโตของชุมชนเมือง²⁹

²⁹ ข้อโต้แย้งที่คล้ายคลึงกันมาจากฟิลิปป์ อารีแยส (Philippe Ariès) นักประวัติศาสตร์ชาวฝรั่งเศสที่เสนอว่า ลักษณะของความเป็นเด็ก (Childhood) ที่แตกต่างจากความเป็นผู้ใหญ่ (Adulthood) อย่างเด่นชัด รวมถึงความผูกพันอันลึกซึ้งระหว่างพ่อแม่กับลูก ล้วนแต่เป็นสิ่งที่สร้างทางสังคมยุโรปในศตวรรษที่ 17 ทั้งสิ้น เพราะอย่างน้อยที่สุด เด็กๆ ที่เกิดในช่วงเวลาก่อนหน้านั้น มักเสียชีวิตก่อนที่จะได้มีโอกาสได้ผูกสัมพันธ์ทางจิตใจกับพ่อแม่ อีกทั้งช่วงวัยเด็กก็ไม่ใช่เวลาที่มีความโดดเด่นเป็นพิเศษกว่าวัยอื่นๆ อย่างที่เราคุ้นเคยกันในทุกวันนี้ อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอดังกล่าวถูกโต้แย้งโดยนักประวัติศาสตร์รุ่นต่อมาว่า ตลอดช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ อารมณ์ผูกพันระหว่างพ่อแม่ลูกเป็นสิ่งที่มียุ่จริงและเข้มข้นพอๆกับในศตวรรษที่ 17 ขณะที่บางสังคม วัยเด็กก็เป็นช่วงเวลาที่มีความสำคัญเช่นกัน กระนั้น เราต้องยอมรับในข้อเท็จจริงบางประการว่า ความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กนั้นเปลี่ยนแปลงไปตลอด และลักษณะของความผูกพันของพ่อแม่ลูก แม้จะมีอยู่แล้วในอดีต ก็ได้รับการขับเน้นเป็นพิเศษให้สอดคล้องกับชุดอุดมการณ์ หรือ มาตรฐานทางอารมณ์ ที่ได้รับการผลักดันในช่วงเวลาของทุนนิยมสมัยใหม่ ที่ลักษณะของครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปจากผลของการเติบโตของเมืองและครอบครัวเดี่ยว; ดูข้อถกเถียงเกี่ยวกับความเป็นเด็กได้ใน Philippe Ariès, *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*. trans. Robert Baldick, (New York: Vintage Books, 1962). และ Peter N. Stearns, *Childhood in World History*, (2nd ed.), (London: Routledge, 2011).

ทำนองเดียวกัน มาตรฐานทางอารมณ์ของความรักโรแมนติกในปัจจุบัน ก็กระทบต่อความคาดหวังในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และความขัดแย้งกันระหว่างมาตรฐานทางอารมณ์กับความรู้สึกที่มนุษย์จริงๆ เผชิญก็อาจแสดงผลออกมาผ่านการหย่าร้าง³⁰ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี รอเซ็นไวน์ชี้ว่า Emotionology ของสเตอร์นส์ ยังมีข้อบกพร่องตรงที่พวกเขามีสมมติฐานว่า การจะเข้าถึงมาตรฐานทางอารมณ์ในสังคมหนึ่งๆ จำเป็นต้องกระทำผ่านหลักฐานทางวัฒนธรรมของประชาชนทั่วไป (Popular Culture) เป็นหลัก³¹ นี่น่าจะเป็นเพราะลักษณะของความเชี่ยวชาญส่วนตัวของสเตอร์นส์ ที่มักเน้นความสำคัญของประวัติศาสตร์สมัยใหม่จึงเป็นเหตุให้พวกเขามองว่า วรรณกรรมความรักในราชสำนัก (Courtly Love) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชนชั้นสูง ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของมาตรฐานทางอารมณ์ในยุคใดๆ เพียงเพราะมันไม่ได้แพร่กระจายไปไกลเพียงพอที่จะเข้าถึงผู้คนทั่วไปจริงๆ³² คำถามของก็คือ เราสามารถปฏิเสธประสบการณ์แบบความรักในราชสำนักว่าไม่ใช่ส่วนหนึ่งของมาตรฐานทางอารมณ์ในยุคกลางและยุคเรอเนสซองส์ได้จริง

³⁰ Peter Stearns & Carol Z. Stearns, "Emotionology: Clarifying the history of emotions and emotional standards," 831.

³¹ Barbara Rosenwein, "Worrying about Emotions in History," 824-825.

³² Peter Stearns & Carol Z. Stearns, "Emotionology: Clarifying the history of emotions and emotional standards," 830.

หรือ ข้อจำกัดประการใหญ่ที่สุดของสเติร์นส์ จึงวางอยู่บนเงื่อนไขที่ว่า สิ่งใดจะกลายเป็นมาตรฐานทางวัฒนธรรมของผู้คนในสังคมหนึ่งๆ ขึ้นอยู่กับ “การแพร่กระจาย” หรือจำเป็นต้องเป็นสิ่งที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นรับรู้และ “ตระหนักถึง” เสียก่อนเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ยุคก่อนสมัยใหม่จึงมักถูกลดทอนความสำคัญของมาตรฐานทางอารมณ์ลงไป เพราะมีเครื่องมือในการแพร่กระจายชุดคุณค่าทางอารมณ์อย่างจำกัด อย่างไรก็ตาม สเติร์นส์ไม่ได้มองว่า ยุคก่อนสมัยใหม่ไม่มีมาตรฐานทางอารมณ์อย่างที่รอเซ็นไวน์สรุปไว้³³ กลับกัน พวกเขาเห็นว่า มาตรฐานทางอารมณ์ในยุคก่อนสมัยใหม่ที่มีมักได้รับอิทธิพลจากศาสนา มีลักษณะคลุมเครือและไม่ได้เด่นชัด (Less Precise) เมื่อเทียบกับยุคสมัยใหม่มากกว่า³⁴ อย่างไรก็ตาม นี่ไม่ได้ปฏิเสธข้อเท็จจริงที่ว่า มโนทัศน์เรื่อง Emotinology ยังมีข้อจำกัดบางประการ โดยเฉพาะการลดทอนบทบาทของมาตรฐานทางอารมณ์ที่ไม่ได้เป็นของคนส่วนใหญ่ (ซึ่งยากจะวัดตัวเลขเชิงปริมาณ) และเอาเข้าจริง สังคมหนึ่งๆ กลับดูเหมือนจะมีมาตรฐานทางอารมณ์หลายแบบกว่าที่เราจะกล่าวถึงได้หมด

³³ Barbara Rosenwein, “Worrying about Emotions in History,” 825.

³⁴ Peter Stearns & Carol Z. Stearns, *Anger: The Struggle for Emotional Control in America's History*. (Chicago: University of Chicago Press, 1989), 21-23.

4. วิลเลียม เรดดี กับข้อเสนอ

เรื่อง Emotive และ Emotional Regime

วิลเลียม เรดดี ศาสตราจารย์ด้านประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยาวัฒนธรรมแห่งมหาวิทยาลัยดุก (Duke University) เป็นอีกหนึ่งเสาหลักสำคัญของวงการประวัติศาสตร์อารมณ์เมื่อเขาได้เสนอข้อเสนอที่ทำลายต่อการศึกษามิติทางอารมณ์ในเชิงมานุษยวิทยาในภาพรวม ผ่านบทความชิ้นสำคัญเรื่อง *Against Constructionism: The Historical Ethnography of Emotions*³⁵ ในปี 1997

อย่างที่กล่าวไปข้างต้น เรดดีเห็นว่า พลวัตทางสังคมการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมอันรวมไปถึงพัฒนาการของแวดวงวิชาการที่ก้าวเข้าสู่ยุคหลังโครงสร้างนิยม มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการเติบโตของประวัติศาสตร์อารมณ์ พลวัตสำคัญอย่างเช่น การเติบโตของงานมานุษยวิทยาสายชาติพันธุ์นิพนธ์ (Ethnography) ข้อเสนอเรื่องวาทกรรม (Discourse) ของฟูโกต์ การเสนอทฤษฎีเรื่องการปฏิบัติ (Practice) แบบปิแอร์ บูดีเยอร์ (Pierre Bourdieu) หรืออิทธิพลจากแนวคิดสตรีนิยม ล้วนมีส่วนสำคัญต่อการหันกลับเข้าทบทวนบทบาทและตัวตนของมนุษย์ รวมไปถึงการตั้งคำถามกับกิจกรรมที่มนุษย์ปฏิบัติในช่วงชีวิตหนึ่งๆ ทั้งสิ้น มโนทัศน์ทั้งหลายเปิดโอกาสให้มนุษย์มองมิติ

³⁵ William Reddy, "Against Constructionism: The Historical Ethnography of Emotions".

อารมณ์ในลักษณะที่แตกต่างออกไปจากความเข้าใจแบบเดิมที่วางอารมณ์ตรงข้ามกับเหตุผล กระนั้น เรตต์เห็นว่า การเข้าใจอารมณ์ด้วยมโนทัศน์ดังกล่าวยังมีข้อจำกัดอยู่ตรงที่ไม่สามารถเข้าใจการแสดงออกทางอารมณ์อย่างที่มีนัยเป็นจริง³⁶

เขาวิพากษ์วิจารณ์งานเชิงชาติพันธุ์ของนักมานุษยวิทยาหญิง 3 คน ได้แก่ เบเนดิก กรีมา (Benedicte Grima)³⁷ ไลลา อาบู-ลุกฮอด (Lila Abu-Lughod)³⁸ และแคเธอรีน ลูทซ์ (Catherine Lutz)³⁹ ซึ่งเขาเห็นว่าได้รับอิทธิพลโดยตรงจากพลวัตรแบบใหม่ข้างต้น โดยเรตต์ชี้ว่า งานของนักมานุษยวิทยาทั้ง 3 คนนี้ล้วนติดอยู่กับการอุปสมถัทธิพหุนิยม (Relativism) อันเป็นลักษณะโดยทั่วไปของยุคสมัยที่ไม่เชื่อว่ามีความจริงแท้เพียงหนึ่งเดียวอย่างยุคหลังสมัยใหม่ ขณะเดียวกัน วิธีวิทยาของพวกเขา ก็ไปไม่พ้นอิทธิพลของการสร้างสรรค์ทางสังคมที่เชื่อว่า อารมณ์ความรู้สึกและการแสดงอารมณ์เป็นเรื่องของการประกอบสร้างหรือเป็นผลผลิตของสังคมและวัฒนธรรมอย่างสิ้นเชิง⁴⁰

³⁶ Ibid.

³⁷ Benedicte Grima, *The performance of emotion among Paxtun women*, (Austin: University of Texas Press, 1992).

³⁸ Lila Abu-Lughod, *Veiled sentiments: Honor and poetry in a Bedouin society*, (Berkeley: University of California, 1986).

³⁹ Catherine Lutz, *Unnatural emotion: Everyday sentiments on a Micronesian atoll and their challenge to Western theory*, (Chicago: University of Chicago Press, 1988).

⁴⁰ William Reddy, "Against Constructionism: The Historical Ethnography of Emotions," 329.

เขายกตัวอย่างงานของกริมาที่ศึกษาผู้หญิงในสังคม พักซุน (Paxton) ในอัฟกานิสถาน ในงานชิ้นดังกล่าว กริมาโจมตีการกดขี่ผู้หญิงในสังคมพักซุน และชี้ว่าอัตลักษณ์ รวมถึงความอยู่รอดของผู้หญิง เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมทางวัฒนธรรมกับพวกผู้ชาย ประเด็นก็คือ “หากเรายอมรับอย่างที่ว่า [กริมา] เสนอไว้ ว่าอารมณ์คือวัฒนธรรม ผู้หญิงที่ไม่ได้แสดงออกถึงความจำเป็นทางอารมณ์ในการปลดแอกตัวเองจากการกดขี่ ก็ไม่มีความจำเป็นต้องปลดแอกตัวเองออกมา”⁴¹ [เน้นตามต้นฉบับ] พูดอีกอย่างก็คือ ไม่มีเหตุผลที่ผู้หญิงจะต้องไม่พอใจกับการกดขี่ หากอารมณ์ของเธอถูกกำราบให้อยู่ภายใต้วัฒนธรรมที่กำหนดให้พวกเธอยินยอมกับการกดขี่ หรือที่สุดคือไม่เห็นความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงเป็นเรื่องของความไม่เท่าเทียมกันแบบที่กริมาว่าไว้ด้วยซ้ำ

เรตต์ชี้ว่า ปัญหาสำคัญคือ เราไม่สามารถศึกษาประวัติศาสตร์อารมณ์จากมุมมองแบบสร้างสรรค์นิยม (Constructivism) โดยละเลยบทบาทหน้าที่ของร่างกายและภาษาของมนุษย์ไปได้เลย⁴² เขาชี้ให้เห็นว่า งานเชิงชาติพันธุ์นิพนธ์ของอารมณ์ (the Ethnography of Emotion) เสนอข้อเท็จจริงที่แตกต่างออกไป กล่าวคือ อารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์มีพลวัตรในตัวมันเอง สิ่งที่สังคมและวัฒนธรรมกระทำ คือการก่อรูป (Shape) หรือจัดระเบียบ (Organize) การแสดงออกทางอารมณ์ไม่ใช่การสร้าง

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid., 330.

(Construct) มิติทางอารมณฺ์ของมนุษย์ขึ้นมา ขณะทำงานของนักมานุษยวิทยาการรับรู้ (Cognitive Anthropologists) แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ตอบสนองต่อข้อบังคับทางอารมณฺ์ความรู้สึกในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับบริบททางวัฒนธรรมและคุณลักษณะส่วนตัว⁴³

ข้อโต้แย้งเหล่านี้ยืนยันว่าทัศนะแบบสร้างสรรค์นิยมที่มองอารมณฺ์เป็นผลผลิตอย่างสิ้นเชิงของสังคมนั้นไม่ถูกต้อง ขณะเดียวกัน ไม่ว่ามนุษย์จะมีอารมณฺ์ภายในอย่างไร สิ่งที่สังคมให้ความสำคัญก็คือ เราแสดงออกมันมาอย่างไรมากกว่า ข้อถกเถียงข้างต้นจึงไม่ได้เป็นการเสาะหาอารมณฺ์ที่แท้จริงของมนุษย์ในสังคมต่างๆ แต่คือการโต้เถียงว่าการแสดงอารมณฺ์ของมนุษย์เป็นผลของตัวมนุษย์อย่างสิ้นเชิงหรือถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมอย่างไม่มีทางเลียงกันแน่

เรตต์ใช้จุดนี้ตั้งต้นข้อเสนอของเขา และอธิบายต่อไปโดยอาศัยความเข้าใจเรื่อง Speech Act ของออสติน (J. L. Austin)⁴⁴ นักปรัชญาภาษาชาวอังกฤษ กล่าวคือเรตต์ เห็นว่าทั้งความเข้าใจของพวกลัทธินิยม (Universalism) ที่มองการแสดงออกทางอารมณฺ์เป็นเรื่องของการแสดงภาพแทนของภาษาแบบโครงสร้างนิยม และพวกสัมพัทธนิยมที่มองการแสดงออกทางอารมณฺ์เป็นผลผลิตของสังคม ต่างเป็นความเข้าใจที่ผิดพลาด เขาเปรียบเทียบ

⁴³ Ibid., p.330-331

⁴⁴ J. L. Austin, *How to do things with words*, (2nd ed.) (Cambridge: Harvard University Press, 1975).

เทียบสองความคิดนี้เข้ากับทฤษฎีของออสตินโดยอธิบายว่า พวก
สากลนิยมมองอารมณ์เป็นเรื่องของถ้อยคำเชิงพรรณนา (De-
scriptive Utterance) ขณะที่พวกสัมพัทธนิยมมองอารมณ์ว่าเป็น
ถ้อยคำเชิงปฏิบัติ (Performative Utterance) เขาได้แย้งว่า การ
แสดงออกทางอารมณ์ไม่ใช่ทั้งสองอย่างนี้ เพราะการแสดงออก
ทางอารมณ์ไม่ใช่เรื่องของการแสดงเจตจำนงอย่างแม่นยำ (Ac-
curacy) ของคนใดคนหนึ่ง และไม่ใช่เพียงการอธิบายความเป็น
จริงอย่างที่มันเป็นแบบถ้อยคำเชิงพรรณนา ขณะเดียวกัน การ
แสดงออกทางอารมณ์ก็ไม่ได้ถูกกำหนดโดยสิ่งเชิงจากสังคม
เพียงอย่างเดียว ทั้งยังไม่ได้ก่อให้เกิดการกระทำที่เปลี่ยนแปลง
ข้อเท็จจริงของภายนอกไปอย่างถ้อยคำเชิงปฏิบัติ ทว่าการแสดง
ออกทางอารมณ์เป็นสิ่งที่เขาเรียกว่า “Emotive”⁴⁵

คำว่า Emotive ในความหมายของเรดดี คือเครื่องมือ
ในการแสดง ปรับเปลี่ยน หรือบดบังอารมณ์ความรู้สึก⁴⁶ ขณะ
เดียวกันก็เป็นการยืนยันว่า อารมณ์เป็นเรื่องที่เหนือไปกว่าภาษา
(Beyond Language)⁴⁷ การแสดงและไม่แสดงออกทางอารมณ์

⁴⁵ William Reddy, “Against Constructionism: The Historical
Ethnography of Emotions,”: 330-331.

⁴⁶ Susan J. Matt, “Current Emotion Research in History: Or,
Doing History from the Inside Out,” *Emotion Review* 3,117 (2011):
120.

⁴⁷ Jan Plamper, “The History of Emotions: An Interview with
William Reddy, Barbara Rosenwein, and Peter Stearns,” *History and
Theory* 49 (May 2010): 237-265.

นั่นไม่ใช่เรื่องของการพรรณนาง่ายๆ ว่าเรารู้สึกอย่างไร เพราะถึงที่สุด ภาษาไม่มีความสามารถเพียงพอจะครอบคลุมอารมณ์ความรู้สึกจริงๆ ของเราได้ ข้อจำกัดของภาษาในการแสดงอารมณ์จึงทำให้อารมณ์เป็นเรื่องของความบกพร่องและผิดพลาดเสมอ ความล้มเหลว (Failure) ของการแสดงอารมณ์จึงเป็นส่วนหนึ่งของ Emotive

สำหรับเรดดี มโนทัศน์แบบสากลนิยมจึงผิดพลาดที่มองว่าการแสดงอารมณ์เป็นเรื่องของการเป็นภาพตัวแทน (Representative) ระหว่างภาษากับอารมณ์ ขณะที่มโนทัศน์แบบสัมพัทธนิยมที่มองอารมณ์เป็นเรื่องของการปฏิบัติก็ละเลยแง่มุมภายในของตัวมนุษย์ และมองไม่เห็นว่าการแสดงอารมณ์เป็นเรื่องของตีความ (Interpretative) ความรู้สึกของเราว่าเรากำลังรู้สึกอย่างไร และเมื่อเราแสดงอารมณ์อะไรบางอย่างออกไป เราก็ถูกเรียกร้องให้ตัวเราเองรู้สึกแบบนั้น หรืออย่างน้อยที่สุดก็ต้องแสดงออกแบบนั้นด้วยเหตุนี้ การแสดงอารมณ์จึงไม่ใช่ทั้งการเป็นตัวแทน และไม่ใช่ว่าทั้งการปฏิบัติอย่างง่ายๆ แต่เป็นเรื่องของการจัดการ (Managerial) และทบทวนตัวเอง (Exploratory) ของมนุษย์⁴⁸ และนี่เองคือลักษณะเฉพาะของอารมณ์และการแสดงออกทางอารมณ์ที่เรดดีเรียกว่า “Emotive”

คล้ายคลึงกับสเติร์นส์ เรดดีเห็นว่า ทุกสังคมที่เราอาศัยอยู่ ต่างพยายามอย่างยิ่งที่จะเข้ามากำกับวิธีการแสดงออกทางอารมณ์ หรือ Emotive ของเรา ฉะนั้น Emotive จึงเป็นกระบวนการ

⁴⁸ Ibid., 239-240.

การของการกำกับควบคุมการแสดงอารมณ์ของมนุษย์ ฉะนั้น ใน
สายตาของเรดดี สิ่งที่น่าประวัติศาสตร์อารมณ์ควรทำจึงเป็นการ
แสดงให้เห็นบทบาทและมาตรฐานทางอารมณ์ที่สังคมมีต่อ
อารมณ์ความรู้สึกและการแสดงออกทางอารมณ์ของมนุษย์โดย
เขาได้เสนอโมเดลใหม่ ๆ ไม่ว่าจะเป็น ระบบทางอารมณ์
(Emotional Regime) ความเจ็บปวดทางอารมณ์ (Emotional
Suffering) ที่ลี้ภัยทางอารมณ์ (Emotional Refuge) เพื่อการ
ทำความเข้าใจมิติทางอารมณ์ในประวัติศาสตร์

เขาใช้เครื่องมือเหล่านี้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ในช่วง
เวลาต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในงานเขียนชิ้นเอกของเขาเรื่อง
*The Navigation of Feeling: A Framework for the History of Emotions*⁴⁹ ซึ่งใช้พื้นที่ร้อยหน้าแรก เพื่อถกเถียงเชิงวิ
ทยาเกี่ยวกับอารมณ์ เรดดีใช้โมเดลนี้ข้างต้นเพื่ออธิบายสถาน
การณ์ทางอารมณ์ความรู้สึกในช่วงศตวรรษที่ 18-19 ของฝรั่งเศส
อันเป็นช่วงเวลาก่อนและหลังการปฏิวัติปี 1789 และยุคแห่ง
ความโหดร้าย (The Terror) ภายใต้การนำของกลุ่มจาโคเบ็ง
(Jacobins) เรดดีค้นคว้าหลักฐานขั้นต้นจากเอกสารส่วนตัว
จดหมาย รวมถึงไดอารี่ของบุคคลร่วมสมัยหลายคน และชี้ให้เห็น
บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างระบอบการเมืองกับอารมณ์
ของมนุษย์ ข้อเสนอหนึ่งที่ท้าทายอย่างยิ่ง คือการมองช่วงเวลา
ก่อนการปฏิวัติภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ว่าตกอยู่

⁴⁹ William Reddy, *The Navigation of Feelings: A Framework for the History of Emotions*.

ภายใต้ระบอบทางอารมณ์ที่มีความเคร่งครัด กฎระเบียบเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติในราชสำนักและกฎหมายสำหรับประชาชนทั่วไปมีความละเอียดมากขึ้น ซึ่งขัดแย้งกับสถานการณ์ภายในของกลุ่มขุนนางที่เต็มไปด้วยความสับสนคลอนและความกังวลใจ ภายใต้การปฏิรูประบอบการปกครองครั้งใหม่ของหลุยส์ที่ 14

เรตตี้มองว่า ภายใต้ระบอบทางอารมณ์ที่ติดตามมาด้วยเครื่องมือของรัฐในการปราบปรามผู้ที่แสดงออกทางอารมณ์อย่างขัดแย้งกับกฎเกณฑ์ที่ระบอบกำหนดไว้ ได้ทำให้ผู้คนจำนวนหนึ่งประสบกับความเจ็บปวดทางอารมณ์ และจำต้องแสวงหาที่ลี้ภัยในแง่นี้ เรตตีชี้ว่า นอกจากนวนิยายและงานวรรณกรรมจำนวนมากที่ถูกผลิตขึ้นในยุคนี้ พื้นที่สาธารณะอย่างซาลง (Salon) ที่มีชนชั้นนำสตรีเป็นผู้ดูแลก็กลายเป็นสถานที่ลี้ภัยชั้นดีสำหรับผู้คนที่ไม่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับระบอบทางอารมณ์ที่เคร่งครัดได้ตลอดเวลา ฉะนั้น ข้อเสนอของเขาก็แตกต่างจากความเข้าใจทั่วไปเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะแบบฮาเบอร์มาส ที่มองซาลงเป็นพื้นที่สาธารณะที่ขับเคลื่อนด้วยการแลกเปลี่ยนของความคิดเห็นและเหตุผลอย่างเสรี⁵⁰ กลับกัน เรตตีกำลังบอกเราว่า การแลกเปลี่ยนความคิดของผู้คนในซาลง ดำเนินไปด้วยเหตุผลทางอารมณ์เสียมากกว่า⁵¹

⁵⁰ Jürgen Habermas, *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*, trans. Thomas Burger, (Cambridge: MIT Press, 1989).

⁵¹ William Reddy, *The Navigation of Feelings: A Framework for the History of Emotions*, 144-147.

ขณะเดียวกัน เขาเห็นว่า ช่วงเวลาของการปฏิวัติคือช่วงเวลาแห่งอารมณ์ความรู้สึกอ่อนไหว (Sentimentalism) ซึ่งเชื่อมโยงเข้ากับความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติ กล่าวคือ ชาวฝรั่งเศสในช่วงเวลานั้นมักเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนมีหน้าที่และศีลธรรมในการปฏิบัติตามธรรมชาติของเขาแต่ละคน และการละเมิดบทบาทตามธรรมชาติจึงจำต้องลงเอยด้วยการถูกลงโทษ ในแง่นี้ การปฏิวัติโค่นอำนาจของพระเจ้าหลุยส์จึงถูกอธิบายว่า เกิดจากการที่กษัตริย์ละเมิดหน้าที่ตามธรรมชาติที่ควรเป็นพ่อที่ดีของประชาชน ด้วยการหลอกลวงและหักหลังลูกของตนเอง ฉะนั้นเขาจึงสมควรตายทำนองเดียวกัน ความอึดเฟื่องของผู้ก่อการปฏิวัติถูกอธิบายเชื่อมโยงกับอุดมการณ์เรื่องความรู้สึกอ่อนไหว (Sentimental Ideology)

เนื้อเพลงประกอบละครเวทีเรื่อง *Les Misérables* ในภาคภาษาอังกฤษที่เราคุ้นเคยกันอย่าง *Do you hear the people sing?* เป็นตัวอย่างที่ดี เพราะถึงที่สุดแล้ว ไม่ใช่ทุกคนที่จะได้ยินเสียงร่ำร้องของประชาชน ไม่ใช่ทุกคนจะได้ยินเสียงของผู้คนที่ประกาศตัวเองอิสระ ไม่ใช่ทุกคนจะได้ยินเสียงกลองลั่นระร่ำในจิตใจของผู้คนที่ลุกขึ้นต่อสู้ “จะมีก็แต่เหล่านักปฏิวัติ ผู้เป็นสามัญชน ไร้ศถาบรรดาศักดิ์และความหยิ่งยโสเท่านั้น ที่จะได้เสียงร้องเยี่ยงสัตว์ป่าของผู้คนที่กำลังเจ็บปวดทรมานทุราย”⁵²

⁵² Ibid., 181.

โดยพื้นฐาน ข้อเสนอของเรตต์ คล้ายคลึงกับปีเตอร์และแคโรล สเติร์นส์ตรงที่ว่า ทั้งสามคนต่างเห็นตรงกันว่าทุกสังคมล้วนมีความพยายามเข้ากำกับแทรกแซงการแสดงอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์อยู่เสมอ ต่างกันตรงที่ ระเบียบของอารมณ์ของเรตต์ มีนัยถึงระบอบปกครองทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลา มากกว่าอีกทั้ง ระเบียบ (Regime) ยังจำเป็นต้องมีเครื่องมือหรือกระบวนการในการตรวจสอบและลงโทษผู้ละเมิดกฎเกณฑ์อย่างเด่นชัดด้วย ซึ่งทั้งสองอย่างไม่ใช่ประเด็นหลักที่สเติร์นส์สนใจ อย่างไรก็ตาม รอเซ็นไวน์วิจารณ์ว่า ข้อเสนอของทั้งสองคนยังไม่เพียงพอเพราะต่างก็มีลักษณะของมาตรฐานทางอารมณ์ที่ตายตัว และเป็นหนึ่งเดียวจนเกินไป ทั้งที่จริงแล้ว ในสังคมหนึ่งๆ กลับมีมาตรฐานทางอารมณ์ความรู้สึกหลากหลายรูปแบบทับซ้อนกัน เธอใช้ข้อจำกัดดังกล่าวในการเสนอโมเดลทศนิยมเพื่อทำความเข้าใจประวัติศาสตร์อารมณ์ที่มีความหลากหลายกว่า นั่นคือชุมชนทางอารมณ์ (Emotional Communities)

5. บาร์บารา รอเซ็นไวน์ กับข้อเสนอเรื่อง Emotional Communities

ต่างจากทั้งสเติร์นส์และเรตต์ รอเซ็นไวน์เห็นว่า นอกจากการศึกษาประวัติศาสตร์ของอารมณ์จำต้องตระหนักถึงพลวัตของอารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ประวัติศาสตร์อารมณ์ยังต้องมองเห็นลักษณะที่แตกต่างหลากหลายของอารมณ์ที่ดำรงอยู่ในสังคมหนึ่งๆ ในช่วงเวลาเดียวกันด้วย ใน

บทความชิ้นสำคัญเรื่อง *Worrying about Emotions in History*⁵³ รอเซ็นไวน์วิจารณ์ความเข้าใจเกี่ยวกับอารมณ์แบบเดิมของ ทั้งแฟเบอร์และเอลิอาส ว่ามีลักษณะไหลเวียน (Hydraulic) กล่าว คือ ทั้งสองมองอารมณ์ว่าเป็นสิ่งที่พวยพุ่งออกมาจากภายใน โดยเพิกเฉยต่อความจริงที่ว่า อารมณ์และการแสดงอารมณ์ของ เรานั้นสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรมที่เราอาศัยอยู่ ในแง่นี้ เรา จึงไม่ได้รู้สึกกับทุกเหตุการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิต แต่เราจะรู้สึก และแสดงความรู้สึกออกมาก็ต่อเมื่อเหตุการณ์เหล่านั้นถูกรับรู้และ/ หรือประเมินค่าผ่านความคิดของเราแล้วอีกทีหนึ่ง ในความหมาย นี้ เราทุกคนจึงมีความกลัวเป็นธรรมดา แต่เราจะกลัวอะไร และ แสดงออก/ไม่แสดงออกถึงความกลัวอย่างไร จึงไม่ใช่เรื่องสากล อย่างเด็ดขาด

ขณะเดียวกัน รอเซ็นไวน์โจมตี ความเชื่อผิดๆ เกี่ยวกับ ข้อตรงข้ามระหว่างแรงกระตุ้นกับการเก็บกดทางอารมณ์ ที่มัก เชื่อว่า ยิ่งสังคมควบคุมอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์มากเท่าใด ก็ยิ่งแสดงถึงลักษณะของพัฒนาการของ (เหตุผลของ) มนุษย์ที่ ก้าวหน้าขึ้นเท่านั้น ข้อเท็จจริงคือ ทุกสังคมตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบันล้วนมีความพยายามจะบังคับให้มนุษย์เก็บกดและควบคุมอารมณ์ความรู้สึกบางอย่างของตัวเองอยู่เสมอ ฉะนั้น เธอจึง วิพากษ์วิจารณ์ในทัศนะเรื่อง Emotionology ของสเตอร์นส์ว่า ลด ทอนบทบาทของมาตรฐานทางอารมณ์ความรู้สึกในช่วงเวลา ก่อน

⁵³ Barbara Rosenwein, "Worrying about Emotions in History".

สมัยัใหม่ลงไป ทั้งยังโจอมตี่เรตตี่ว่า ระบอบทางอาร์มณัก็ไม่ยี่ด
 หนุ่นเพียงพอจะอธิบายความเข้าใจเกียวกัับอาร์มณัทางประวตัส
 ศาสตรั ด้วยเหตุนี้ เธอจึ้งเสนอให้เราทำความเข้าใจมาตฐานทาง
 อาร์มณัในประวตัสศาสตรัผ่านมโนทศนัเรื่ง ชุมชนทางอาร์มณั
 (Emotional Communities) แทน

ชุมชนทางอาร์มณั ตอบโจทยัที่สเดรึนส์ไม่สามารถไปถึง
 ได้ตรงที่ว่า การมองว่ามาตฐานทางอาร์มณัในแต่ละช่วงเวลามี
 ความหลากหลายและซัอนทักกันอยู่เป็นชุมชน ช่วยให้เราเข้าใจ
 ว่า การมองหามาตฐานทางอาร์มณัที่ครอบคูลมิตีทางอาร์มณั
 ของคนส่วนมากแบบ Emotionology นั้นมีข้อจ้กัถั เพราะใน
 เวลาที่ชุมชนทางอาร์มณัจ้ำนวนมากดำรงอยู่พร้อมๆ กัน โดยไม่มั
 ชุมชนใดโดดเด่นออกมาเป็นพิเศษ Emotionology ก็มักมีแนวโนม้
 จะเสนอว่ามาตฐานทางอาร์มณัในช่วงเวลาดังกล่าวมีลักษณะ
 คลุมเครือ ไม่ซัดเจน ทั้งที่จ้ริงชุมชนทางอาร์มณัจ้ำนวนมากปรากฏ
 อยู่ตรงหน้าเรา ทว่ากลับถูกปฏิเสธด้วยเหตุผลเรื่งการรับรู้ของ
 ผู้คนท่วไป

อีกทางหนึ่ ชุมชนทางอาร์มณัเข้ามาทดแทนข้อจ้กัถั
 ของเรตตี่ ในแง่ที่ว่า ชุมชนทางอาร์มณัไม่ได้ให้ความส้าคัญเพียง
 เฉพาะกัับ ระบอบที่มีเครือ่งไม้เครือ่งมือในการลงโทษผู้ละเมิดกฎ
 เกณฑ์ทางอาร์มณั แต่มองว่า ในสังคมหนึ่ๆ ชุมชนทางอาร์มณั
 มีลักษณะที่หลากหลาย และบางชุมชนก็มิได้มีเครือ่งมือในการ
 ลงโทษผู้ละเมิดอย่างซัดเจน แต่เป็นชุมชนที่มีลักษณะกว้างๆ ตัด
 ซ้ำมพื้นที่ ไม่สามารถระบุอาณาเขตที่แน่นอน ไม่ซึ้นอยู่กัับระบอบ
 การเมือ่งใดๆ ขณะเดียวกััน รอเซนไวน์ซึ่ว่า “มนุษย์ก็สามารถจะ

ย้ายจากชุมชนทางอารมณ์หนึ่ง ไปสู่ชุมชนทางอารมณ์อื่นๆ ได้ตลอดเวลา”⁵⁴

ที่น่าสนใจคือ รอเซ็นไวน์ย้ำว่า ในสังคมเดียวกันนั้น เต็มไปด้วยชุมชนทางอารมณ์ที่ขัดแย้งกันมากมาย จนมนิทัศน์เรื่องระบบทางอารมณ์ หรือแม้แต่ Emotionology ก็เข้าใจไม่ได้ เธอยกตัวอย่างความเข้าใจเกี่ยวกับความเกลียดชัง (Hatred) ในยุโรปศตวรรษที่ 14 ว่าในขณะที่คู่มือคำสอนของนักบวชประณามว่า ความเกลียดชังคือความเจ็บป่วยของจิตวิญญาณมนุษย์ ผู้คนในเมืองมาร์กเซย์ ประเทศฝรั่งเศส ในศตวรรษเดียวกันกลับมองความเกลียดชังระหว่างกัน หรือความเกลียดชังที่มีต่อฆาตกรว่าเป็นส่วนสำคัญของเกียรติยศศักดิ์ศรี (Honor) ขณะเดียวกันราชวงศ์อ็องฌ์แวง (Angevin) ที่ปกครองมาร์กเซย์อยู่ในเวลานั้นมองความเกลียดชังว่าเป็นส่วนหนึ่งของความไร้เหตุผลของมนุษย์⁵⁵

ความหลากหลายและหลากหลายของชุมชนทางอารมณ์เปิดโอกาสให้เรามองเห็น อารมณ์และการแสดงอารมณ์ในมิติอื่นๆ นอกเหนือจากการมองอารมณ์ในฐานะการแสดงออกของ

⁵⁴ ตัวอย่างที่น่าสนใจยิ่งขึ้นหนึ่งที่ใช้นิทัศน์เรื่องชุมชนทางอารมณ์มาศึกษาประวัติศาสตร์อารมณ์ในยุคอาณานิคม คือบทความของ ทามารา ลูส์ (Tamara Loos) อาจารย์ด้านประวัติศาสตร์จากมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ (Cornell University); ดู Tamara Loos, “Besmirched with Blood: an Emotional History of Transnational Romance in Colonial Singapore,” *Rethinking History* 16, 2 (June 2012): 199-220.

⁵⁵ Ibid., 844.

ปัจเจกชนอย่างที่มีโน้ตส์เรื่อง Emotive ของเรตต์ไชนส์ไว้กล่าว คือ ในทางการเมือง อารมณ์มีบทบาทอีกด้านหนึ่ง คือการถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแปะป้ายการกระทำของคนอื่น⁵⁶ หรือเป็นมาตรฐานสำหรับการทำความเข้าใจคนอื่น ๆ ด้วย ตัวอย่างที่ร่วมสมัยก็เช่น เวมักคูนเคยกับการรับรู้ภาพการชุมนุมประท้วงในที่ต่างๆ ประหนึ่งว่าการชุมนุมทุกครั้งล้วนเป็นเรื่องของความโกรธเกรี้ยวและบ้าคลั่งของผู้ชนที่มารวมตัวกันอย่างมีเป้าหมาย ทั้งที่จริง ในพื้นที่ของการชุมนุมแต่ละครั้ง กลับเต็มไปด้วยชุมชนทางอารมณ์ความรู้สึกที่หลากหลายที่ทับซ้อนกันอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความสนุกสนานจากการเปิดเพลง แสดงดนตรี หรือการปราศรัยของแกนนำ ขณะเดียวกันการชุมนุมยังมีพื้นที่ของความรู้สึกสงบในยามคำคืนที่ไม่มีแผนการเคลื่อนไหวไปยังสถานที่ต่างๆ

นอกจากนี้ บริเวณรอบๆ พื้นที่ชุมนุม ยังเป็นพื้นที่ของความหวาดระแวงและน่าหวาดกลัว ทั้งสำหรับผู้ชุมนุมและผู้คนที่เดินผ่านไปมา ไม่นับว่าการรวมตัวของผู้คนจำนวนมากเพื่อแสดงออกความไม่พอใจของตน ก็เต็มไปด้วยความหวังถึงการเปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่างที่ไม่ควรถูกลดทอนและละเลยไปโดยง่าย อีกทั้งอารมณ์ความรู้สึกเหล่านี้ยังมีลักษณะที่ตัดข้ามพื้นที่หรือขอบเขตของการชุมนุม ที่แม้แต่ผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมการชุมนุม ก็สามารถมีส่วนร่วมในชุมชนทางอารมณ์เหล่านี้ได้อีกด้วย

⁵⁶ Barbara Rosenwein, "Problems and Method in the History of Emotions," 12.

6. บทสรุป

โดยสรุป มิติทางอารมณ์เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมที่มีชีวิตผู้คนเป็นตัวแสดงหลัก ขณะเดียวกันประวัติศาสตร์ที่หันมาศึกษา อารมณ์ อย่างจริงจัง ก็เพิ่งเติบโตขึ้นมาท่ามกลางบริบทความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์มากมายที่ทำให้มนุษย์เริ่มหันกลับมาตั้งคำถามเกี่ยวกับตัวตนของตัวเองอย่างที่กำลังก้าวไปข้างหน้า ข้อเสนอของนักประวัติศาสตร์อารมณ์สมัยใหม่ทั้ง 4 คนที่ยกขึ้นมากล่าวถึง ต่างแสดงให้เห็นวิวาทะเชิงวิวิธวิทยาของการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์อารมณ์ในแง่มุมต่างๆ กันไป ทั้งจากการโต้แย้งความเข้าใจเดิมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมิติทางอารมณ์และเหตุผลของมนุษย์ มาสู่การโต้แย้งเชิงเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์

ปีเตอร์ และ แคโรล สเติร์นส์ ชี้ให้เห็นข้อจำกัดของงานประวัติศาสตร์อารมณ์ในช่วงเวลาก่อนหน้าทศวรรษที่ 1970 ว่า ยังคงเพิกเฉยต่อความแตกต่างระหว่างอารมณ์ความรู้สึกจริงๆ ของมนุษย์ กับระบอบหรือมาตรฐานทางสังคมที่สังคมหนึ่งๆ มีต่ออารมณ์ของผู้คนทั่วไป พวกเขาเสนอว่า การตระหนักถึงความแตกต่างนี้จำเป็นต่อการไขความกระจ่างให้กับประวัติศาสตร์อารมณ์ เนื่องจากแท้จริงแล้ว สิ่งนี้นักประวัติศาสตร์อารมณ์พูดถึง มักไม่ใช่อารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ในอดีต ทว่าเป็นมาตรฐานทางอารมณ์ที่สังคมคอยกำกับการแสดงออกของมนุษย์ในแต่ละช่วงเวลามากกว่า ข้อเสนอของทั้งคู่ มุ่งท้าทายกับความเข้าใจเกี่ยวกับอารมณ์ในทัศนะแบบจิตวิทยาและโต้แย้งกับงานของ

เอลิอาส ที่มองอารมณ์ตรงข้ามกับเหตุผลและเชื่ออย่างผิดๆ ว่า การควบคุมตนเองเป็นเรื่องของสติวิไลซ์ของมนุษย์ทำดีที่สุด สเตรินส์เน้นย้ำให้เห็นถึงพลวัตรของมาตรฐานทางอารมณ์ของ สังคมต่างๆ ว่าเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลา อย่างไรก็ดี ข้อเสนอ ของพวกเขายังมีข้อจำกัดที่ว่า สิ่งใดจะกลายเป็นมาตรฐานทาง วัฒนธรรมของผู้คนในสังคมหนึ่งๆ ขึ้นอยู่กับ “การแพร่กระจาย” หรือจำเป็นต้องเป็นสิ่งที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นรับรู้ ทั้งที่จริง ดู เหมือนจะมีมาตรฐานทางอารมณ์มากมายซ่อนทับอยู่ภายในสังคม เดียวกัน

วิลเลียม เรดตี้ เสนอโมโนทัศน์ใหม่ในการเข้าใจการแสดง ออกทางอารมณ์ ด้วยการอาศัยทฤษฎีเรื่อง Speech Act ของ เจ.แอล. ออสติน เรดตี้เสนอว่า การแสดงออกทางอารมณ์นั้นมี ลักษณะพิเศษ กล่าวคือ ไม่ใช่ทั้งการแสดงภาพตัวแทนระหว่าง ความรู้สึกกับภาษาโดยตรงไปตรงมา เหมือนที่พวกโครงสร้าง นิยมเชื่อกัน ขณะเดียวกัน การแสดงอารมณ์ก็ไม่ได้ถูกสร้างจาก ความแตกต่างหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างสิ้นเชิง แบบที่พวกหลังโครงสร้างนิยมว่าไว้ การแสดงอารมณ์เป็นพื้นที่ ระหว่าง (Inbetween) ที่เขาเรียกว่า Emotive เรดตี้มองว่า ทุก สังคมที่เราอาศัยอยู่ ต่างพยายามอย่างยิ่งที่จะเข้ามากำกับวิธีการ แสดงออกทางอารมณ์ของมนุษย์ เขาเสนอโมโนทัศน์มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Emotional Regime เพื่อแสดงให้เห็นบทบาท ของสังคมในการควบคุมอารมณ์ของผู้คนโดยมีนัยถึงระบอบที่ ควบคุมและลงโทษผู้ละเมิดกฎเกณฑ์ทางอารมณ์ อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอดังกล่าวที่เขาใช้ศึกษาประวัติศาสตร์อารมณ์ช่วงก่อน

ระหว่าง และหลังการปฏิวัติฝรั่งเศส ก็ถูกรวบรวมไว้ในวิจารณ์ว่า มีลักษณะแข็งทื่อและมองไม่เห็นความหลากหลายของชุมชนทางอารมณ์ในสังคมหนึ่ง

สุดท้าย บาร์บารา รอสเซ็นไวน์ เสนอโมโนทัศน์เรื่องชุมชนทางอารมณ์ เพื่อเติมเต็มข้อบกพร่องของข้อเสนอของทั้งสเติร์นส์ และเรดดี เธอเห็นว่า อารมณ์และการแสดงอารมณ์ของเรานั้น สัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรมที่เราอาศัยอยู่ ขณะที่ทุกสังคม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันล้วนมีความพยายามจะบังคับให้นุษย์ เก็บกดและควบคุมอารมณ์ความรู้สึกบางอย่างของตัวเองอยู่เสมอ เธอวิจารณ์ Emotionology ของสเติร์นส์ว่า ลดทอนบทบาทของมาตรฐานทางอารมณ์ความรู้สึกในช่วงเวลาก่อนสมัยใหม่ลงไป เพราะแม้แต่มองหามาตรฐานทางอารมณ์ที่มีลักษณะเข้าถึงประชาชนทั่วไป (Popular) ขณะเดียวกันก็โจมตี ระบบทางอารมณ์ของเรดดีว่า ไม่ยืดหยุ่นเพียงพอจะอธิบายหรือทำความเข้าใจเกี่ยวกับอารมณ์ในประวัติศาสตร์ที่มีความสลับซับซ้อน เธอเสนอว่า ในสังคมหรือชุมชนหนึ่งๆ เต็มไปด้วยชุมชนทางอารมณ์ที่ขัดแย้งกันเองมากมาย เกินกว่าที่โมโนทัศน์ทั้งสองข้างต้นจะอธิบายได้ ขณะเดียวกัน มนุษย์ก็มีความสามารถในการก้าวข้ามจากชุมชนทางอารมณ์หนึ่ง ไปสู่ชุมชนทางอารมณ์อื่นๆ ได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ ความหลากหลายและหลากหลายไหลของชุมชนทางอารมณ์ ยังเปิดโอกาสให้เรามองอารมณ์ในมุมอื่น นั่นคือ อารมณ์ในฐานะการแบ่งปันให้กับคนอื่น ไม่ใช่อารมณ์ในฐานะการแสดงออกทั่วไป

จากวิวาทะข้างต้น ข้อสังเกตประการหนึ่งก็คือ ประวัติ

ศาสตร์อารมณ์ไม่ได้ปรากฏตัวในฐานะการศึกษาประวัติศาสตร์แขนงใหม่ที่แยกขาดจากการศึกษาประวัติศาสตร์กระแสอื่นๆ แต่คล้ายเป็นการเสนอแนวทางในการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมให้ไปไกลกว่าที่เป็นอยู่มากกว่า⁵⁷ เหตุผลหนึ่งก็เพราะประวัติศาสตร์อารมณ์ยังไม่ได้มีรากฐานที่เด่นชัดและแน่นอน ทั้งยังมีข้อจำกัดในการศึกษาอยู่หลายประการ ตัวอย่างเช่น การศึกษาประวัติศาสตร์อารมณ์จำเป็นต้องพึ่งพิงตัวบททางเขียนอยู่มาก ทั้งนี้เพราะ เป็นเรื่องยากที่เราจะทำความเข้าใจอารมณ์ของผู้คนในอดีตผ่านหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร รอเซ็นไวน์เองก็ยอมรับว่า การหาว่าในชุมชนทางอารมณ์หนึ่งๆ นั้นมีอารมณ์ใดเป็นแกนหลัก ทำให้นักประวัติศาสตร์เสี่ยงไม่พ้นที่จะต้องนั่งนับ “คำแสดงอารมณ์” ที่ปรากฏอยู่ในหลักฐานชิ้นต่างๆ เสมอ⁵⁸

ทำนองเดียวกัน การค้นหาคำแสดงความรู้สึกในตัวบทหรือกระทั่งการเสี่ยงใช้หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร มาสู่การใช้ภาพถ่าย ภาพวาด ดนตรี โฆษณา หรือเครื่องแต่งกาย เพื่ออธิบายบทบาทของสังคมที่มีต่อการแสดงอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ ก็อาจนำเราไปสู่ปัญหาเรื่องการตีความเกินบริบท (Over-Interpretation) อย่างเสี่ยงไม่ได้ สิ่งสำคัญสำหรับนักประวัติศาสตร์อารมณ์ จึงจำเป็นต้องอ่านเอกสารภายใต้บริบทอย่างเคร่ง

⁵⁷ Jan Plamper, “The History of Emotions: An Interview with William Reddy, Barbara Rosenwein, and Peter Stearns”.

⁵⁸ Barbara Rosenwein, “Problems and Method in the History of Emotions,”: 15.

ครัด และที่ลืมนไม่ได้ คือการตระหนักถึงความซับซ้อน หลายหลาย และเปลี่ยนแปลงของอารมณ์ความรู้สึกและถ้อยคำที่ใช้บ่งบอก อารมณ์ ซึ่งล้วนมีความหมายที่แตกต่างกันไปตามเวลาและสถานที่

อีกประการหนึ่งคือ นักประวัติศาสตร์อารมณ์ควรทำความเข้าใจบทบาทหน้าที่ทางสังคมของอารมณ์หนึ่งๆ ให้ได้ และต้องไม่เพิกเฉยต่ออารมณ์ที่ไม่ถูกแสดงออกมา เหตุเพราะว่าอย่าง ที่หลายต่อหลายคนได้ยืนยันกันมาก่อนหน้านี้ อารมณ์ไม่ใช่เพียง พื้นที่ของจิต สมอง ร่างกาย หรือการผลิตสร้างโดยสังคมหรือ ชุมชนอย่างหนึ่งอย่างใดโดยเด็ดขาด ทว่าอารมณ์และการแสดง ออกทางอารมณ์ของมนุษย์ภายใต้ Emotionology ระบบทาง อารมณ์ หรือชุมชนทางอารมณ์ใดๆ ล้วนเป็นเรื่องของการต่อสู้ต่อ รองระหว่างตัวตนของมนุษย์กับมาตรฐานทางสังคมที่ผู้คนอาศัย อยู่ทั้งสิ้น และในบางสถานการณ์ ในบางสังคม มนุษย์ก็ไม่มีทาง เลือกใดๆ ในการแสดงอารมณ์มากไปกว่า “การเงียบ”

บรรณานุกรม

- Abu-Lughod, L. *Veiled sentiments: Honor and poetry in a Bedouin society*. Berkeley: University of California, 1986.
- Ariès, P. *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*. trans. Robert Baldick. New York: Vintage Books, 1962.
- Austin, J. L. *How to do things with words*. 2nded. Cambridge: Harvard University Press. 1975.
- Bonaparte, N. *Clisson and Eugenie*. trans. Peter Hicks. London: Gallic Books, 2009.
- Briggs, J. *Never in anger: portrait of an Eskimo family*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1970.
- Burke, P. *History and Social Theory*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1992.
- Ekman, P. and Friesen W. V. "Constant across Cultures in the Face and Emotion," *Journal of Personality and Social Psychology* 17, 2 (1971): 124-139.
- _____. *Pictures of Facial Affect*. Palo Alto: Consulting Psychologists Press, 1976.
- Elias, N. *The civilizing process: Sociogenetic and psychogenetic investigations*. trans. Edmund Jephcott. Oxford, UK: Blackwell Publishers, 1939.

- Febvre, L. "Sensibility and history: How to reconstitute the emotional life of the past," in ed. Peter Burke, *A new kind of history: From the writings of Febvre*. New York: Harper & Row Publishers, 1973.
- Grima, B. *The performance of emotion among Paxtun women*. Austin: University of Texas Press, 1992.
- Habermas, J. *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. trans. Thomas Burger. Cambridge: MIT Press, 1989.
- Huizinga, J. *The Waning of the Middle Ages*. New York: Dover Publications, 2013.
- Kolb, B. *Brain Plasticity and Behavior*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1995.
- König, H. "Norbert Elias und Sigmund Freud: Der Prozeß der Zivilisation," *Leviathan* 21 (1993): 205-221.
- Loos, T. "Besmirched with Blood: an Emotional History of Transnational Romance in Colonial Singapore," *Rethinking History* 16,2 (June 2012): 199-220.
- Lutz, C. *Unnatural emotion: Everyday sentiments on a Micronesian atoll and their challenge to Western theory*. Chicago: University of Chicago Press, 1988.
- Malabou, C. *What should we do with our brain?*. New York: Fordham University Press, 2008.

- Matt, S. J. "Current Emotion Research in History: Or, Doing History from the Inside Out," *Emotion Review* 3,117 (2011): 120.
- Plamper, J. "The History of Emotions: An Interview with William Reddy, Barbara Rosenwein, and Peter Stearns," *History and Theory* 49 (May 2010): 237-265.
- Reddy, W. "Against Constructionism: The Historical Ethnography of Emotions," *Current Anthropology* 38,3 (June 1997): 327-351.
- _____. "Historical Research on the Self and Emotions". *Emotion Review*. 1(4) (October 2009): 302-315.
- _____. *The Navigation of Feelings: A Framework for the History of Emotions*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- Rosenwein, B. "Problems and Method in the History of Emotions," *Passions in Context: Journal of the History and Philosophy of the Emotions* 1 (2010).
- _____. "Worrying about Emotions in History," *The American Historical Review* 107,3 (June 2002): 821-845.
- Stearns, C. Z. & Stearns, P. N. *Anger: The Struggle for Emotional Control in America's History*. Chicago: University of Chicago Press, 1989.

_____. "Emotionology: Clarifying the history of emotions and emotional standards," *The American Historical Review* 90 (1985): 813–836.

Stearns, P. N. *Childhood in World History*. 2nd ed. London: Routledge, 2011.

Sullivan, E. "The History of Emotions: Past, Present, and Future," *Cultural History* 2,1 (2013): 93-102.

van Krieken, Robert. *Norbert Elias*. London, New York: Routledge, 2005.

Woolf, Daniel. *A Global History of History*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.

